

SERMO III (50).

De fluvio Ægypti et ejus rivis per allegoriam.

1. Tandem de mari ad portum, de promisso ad præmium, de labore ad requiem, de desperatione ad spem, de via ad patriam pervenimus. Scripserat siquidem nobis frequentibus epistolis calamus scribæ velociter scribentis: *Expecta, reexpecta*. Sed nos quod subjungitur dicere poteramus: *Modicum ibi, et modicum ibi* (Isai. xxviii, 13). Præcucurrerant cursores promissione divites, sed exhibitione pauperimi. Dicebat alius: *Viriliter age, et confortetur cor tuum, et sustine Dominum* (Psal. xxvi, 14); alter vero: *Si moram fecerit, expecta eum, quia veniens veniet* (Habac. ii, 3). Pari consilio exierant de sanctuario Dei, nihil secum nisi promissionum multitudinem reportantes. Unde et Citharista noster jam dormitaverat præ tædio, et in ipsum Deum tacitis oblocutionibus totam culpam modis flebilibus intorquebat: *Tu vero, inquit, repulisti, et despectisti, distulisti Christum tuum* (Psal. lxxxviii, 39). De flebili quoque ad imperativum conversus est, exagitante impatientia, quæ impudentiæ et frontositatis mater est: *Qui sedes super Cherubim, manifestare* (Psal. lxxix, 2). Et quid tandiu dominatrici sedens in cathedra, circumvallantibus et vallantibus Angelis, non respicis super filios hominum, quos absorbit et obsorduit iniquitas per Adam quidem commissa, sed a te permissa? *Memorare quæ mea sit substantia* (Psal. lxxxviii, 48), ad tuæ substantiæ similitudinem fabricata; quia, etsi *omnis homo vivens vanitas est* (Psal. xxxviii, 6), in imagine tamen tua pertransiens, vanitas esse non potest. *Nunquid ita vane constituisti omnes filios hominum?* (Psal. lxxxviii, 48) de quibus dicit: *Deliciæ meæ esse cum filiis hominum* (Prov. viii, 31), ut eos verteret et diverteret a te malignus ille deceptor, qui decipere, nisi te permittente, non potuit. *Inclina cælos tuos et descende* (Psal. cxliii, 5), et illos misericordes oculos miseris inflecte peccantibus, ut saltem non in perpetuum obliviscaris nostri. Hæc quidem iste, sed gemitibus et ærumnis intortus, tantæ præsumptionis sententiam abjurabat. *Diri, inquit, Custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea* (Psal. xxxviii, 2).

2. Sed et ille vir nobilis, et profundi sermonis urbanitate perlucidus, affectuosus excessibus incalescens, **570** *Propter Sion, inquit, non tacebo, et propter Jerusalem non quiescam* (Isa. lxii, 1), etc. *Utinam, ait, dirumperes cælos, et descenderes!* (Isa. lxiv, 1), et alia multa, quæ fastidiosa prolixitas vetat inserere. Hic etiam morosioris gratiæ longinquitate suspensus, et nimietate doloris excedens, impatienter oblatrat dicens: *Ecce gentes quasi non sint, sic sunt coram eo, quasi nihilum et inane reputatæ sunt ei* (Isa. xl, 17). Jeremias quoque in vocem

50) In Bibliotheca Cisterciensi inscribitur, « In Vigilia Nativitatis Domini, » etc.

A gratulabundæ laudis adverbio demonstrandi prorumpens: *Ecce, inquit, faciet Dominus novum super terram: mulier circumdabit virum* (Jerem. xxxi, 22). Sed tamen repentinæ submersiois lacrymis edocetur, prius lamentum Christi suscipiens, quam adventum conticescat. Danieli dicitur: *Visio est in dies et in tempora longa* (Dan. viii, 17, 19). Et Ezechiel tantis caliginibus involvitur, ut vix dignosci possit unde veniat, aut quo vadat (Ezech. xii). Denique omnis ille prophetalis conventus longa tardantibus gratiæ morisitate pertæsus, nunc rogando, nunc conquerendo variat orationem, et plerumque sermonibus exorativis indignatorios intermiscet. Nos quoque satis eos audivimus, et nobis in fastidium releguntur. Jam fugit Moyses, impeditioris siquidem linguæ factus est nobis (Exod. iv, 10). Isaiæ labia immunda sunt (Isai. vi, 5). Jeremias nescit loqui, quia puer est (Jerem. i, 6). Ezechiel polluto pane vescitur (Ezech. iv, 12). Osee fornicariam et adultèram duxit uxorem (Osee. i, 2, 3). Daniel post visionem graviter infirmatur (Dan. viii, 27).

B 3. Omnes prophætæ elingues sunt et muti: jam lætari et exsultare non possumus, nisi osculetur nos osculo oris sui. Auditi et exauditi estis: adest benignitas et humanitas Salvatoris nostri Dei, quæ vel differri non patitur amplius amorem languentium. Quid enim audistis? « Sanctificamini in crastinum, filii Israel (Josue. vii, 13), et estote parati; quia die crastino descendet Dominus. » Residuum diei hujus, et superventuræ noctis vix medianda progressio, dirimit nos a vultu gloriæ, a puero Deo, a puerperio singulari. Currite celeriore et rapidiore passu, conficite metas vestras, ut liceat videre Filium Dei vagientem in cunis, et Salvatoris nativitati qualiacunque obsequia præparate. Credo vos esse filios Israel, sanctificatos ab omni inquinamento carnis et spiritus, præparatos ad diei crastinæ sacramenta sollicita devotione et devota sollicitudine suscipienda. Quid enim aliud his sacris diebus Adventui ejus dedicatis egistis? Vidi ego senes, senectutis oblitus, astare sacris juvenili alacritate vigiliis; et juvenes juventute sepulta, senili gravitate reverentiæ Divinitatis assistere. Plena erant subsellia concinentibus, et concentu parili voces in sublimibus resonabant, ut felici invidia jurasse vos crederem jubulare Deo in voce exultationis. Psalteria erant præ manibus, psalmi in labiis, in corde devotio: solemnitatem animi indicabat hilaritas vultus, discursio corporis, operis sollicitudo. Inspeci sacerdotes vigilantibus oculis primos diei ortus subtiliter indagare, sacramentalibus indui vestimentis; introire ad altare Dei, ad sacrificandum corpus et sanguinem Redemptoris. Vidi assistentium turbam ministeriali devotione nunc flectere genua, nunc osculari manus, et ad imperantium nutum nutu citius obedire. Sed et pueros aspexi, qui nesciunt quid sit inter dexteram et sinistram, sibi ad invicem psalteria iaviderè, et reportare ad lectulos suos, furari sommum ab oculis suis, et in lectulo suo per

C **D**

noctes quærere quem diligebat anima eorum; quod licet contra consuetudinem præsumptum sit, non tamen contra devotionem. Fateor, inter hæc omnia cogitabam: *Castra Dei sunt hæc, non est hic aliud nisi domus Dei, et porta cæli* (Gen. xxviii, 17). Vellem, nollem, vestra devotione trahebar, et vobis negotiantibus otari non poteram. Sequebar vos, sed a longe, vel aberrans a via, vel claudicans a semitis meis, lugens et contristatus, quia non poteram æquare currentes. Novit ille unus (31), cum quo uno cœpi esse in Domino, quam frequentibus querelis impleverim aures ejus, quod vos in meridie essetis cum sponso, et ego cum sponsa in vespertino frigore commorarer.

A 4. Eia, fratres, si aliquis adhuc defluus humor de flumine mortalitatis hujus vestras circumrorat affectiones, tergite et tegite illum niveo confessionis amictu, et calceate vos in præparationem Evangelii pacis (Ephes. vi, 15), ut sitis **571** de quibus dicit sanctus: *In flumine pertransibunt pede*. Quid autem per hæc: *Ibi letabimur in ipso?* (Psal. lxxv, 6.) De flumine hoc, imo de fluminibus istis Iseias propheta in nocturnis lectionibus largius disputavit. *Percutiet, inquit, Dominus fluvium Ægypti in septem rivis, ita ut transeant per eum calceati* (Isa. xi, 15). Volo de fluvio et rivis ejus paulisper confabulari vobiscum, quomodo et qualiter percutiatur, quid sit per eum transire calceatos. Ægypto figuraliter exprimi mundum istum, divinatorum eloquiorum scrutatores affirmant, qui positus est in maligno, qui tenebris et confusionibus est repletus. Flumen fluxus humani generis est, qui de primis parentibus infelici vena prorumpens, in impetuosum erumpens torrentem, per totam mundi latitudinem instagnavit: qui in septem torrentibus derivatur, valles et campestris, profunda voragine supersedit; ipsis quoque montium cacuminibus eandem refusionem intentans. Unde unus de altioribus clamat, *Torrentes iniquitatis conturbaverunt me* (Psal. xvi, 5); et, *Intraverunt aquæ usque ad animam meam* (Psal. lxxviii, 2).

5 5. Primus hujus fluminis rivus est cogitatio mala. Rivus exundans, et qui nullis obicibus repellatur. Habet frequentiam pluviarum per fenestras corporeorum sensuum, qui ei mundanis cataractis mortiferos imbres infusus administrant. Occursat aspectui mentis quod vidit et audivit, quod odoravit et gustavit, quod palpavit et tetigit. Et plerumque quod simplici oculo aspeximus, versipellis contortor in offendiculum retorquet ac scandalum. Fingit similitudines, imagines pingit, colores aptat, et in thalamo mentis universa convolvit, si forte consensus eliciat et affectum inficiat. Offert horribilia de divinitate, terribilia de fide, mirabilia de fidei institutione; et in alveolo mentis venenifera ingerit potiones, quas in confessione evomere peccator oneratus exhorret. Venit in oratorium, dormitorium occupat, insidet refectorio, circuit claustrum, revisit officinas, nul-

(51) Scilicet Bernardus, vel Petrus Cluniacensis.

A lam prætermittit artem nocendi; sed ubilibet suæ calliditatis assignat argutias. Et in choro quidem inter orandum et psallendum mentem pertrahit in diversa, præteritorum rememoratione puritatem intellectus involvens. In choro vero multiformes libidinis sensus evolvit, insidians sollicitudini vestræ, et telis fortioribus oppugnans vos, utinam non expugnet; pungat, non vulneret. In refectorio autem gulam allicit ad videndum quæ perferuntur, et ingenti aviditate onerat distentum ventrem, ut majore opera ad egerendum egeas, quam ad ingerendum. In claustro libros revellit a manibus, memoriam reserat Scripturarum, et nunc de isto ad illum, nunc de illo ad istum cum signis et scurrilitate transvertit. Per officinarum multitudinem te facit excurrere, et vagabundo se comitem facit, donec taciturnitatis ostium, aut aperiat, aut confringat. Quid plura? In choro devotionem, in thoro castitatem, in refectorio parcitatem, in claustro lectionem, in officinis silentii virtutem virtutis inimicus extirpat. Nec sufficit in vigilando subtilius spiculis cordis tebrare vitalia, sed dormiendo singulari se versat et reversat astutia. Quæ omnia melius vestræ conscientiæ, quam styli scientiæ derelinquo. Sed et ad altare Domini virtutum sequuntur nos spiritus ipsi; et ipsos ante mentis oculos involantes, ut vix aliqua vel nascentis Dei, vel pendens in cruce possint memoria deturbari. Magnus ille patriarcha vix volucres hujusmodi a suis sacrificiis abigebat (Gen. xv, 11): nos qui sumus qui fugare præsumimus? Quis in hoc rivo vel mersum, vel submersum se esse negaverit? Videtis quam turbidus torrens et limosa regurgitans cænositate, qui vix aut nunquam ad hoc ducitur ut penitus exsiccetur. Non puto quod ille qui clausit cælum oratione (III Reg. xvii, 1), clausit animum a cogitatione, ut facilius sit cælum obserare, quam animum.

6 6. Secundus rivus est locutio perversa. *Linguam nullus hominum domare potest*, ait Jacobus (Jac. iii, 8): membrum inquietum, membrum mortiferum; facilis ad loquendum, ad obloquendum proclivior. Et notandum quod alter nascitur ex altero, cum malæ cogitationi perversæ locutionis janua sit aperta. Et est etiam aliud verbum falsum: unde dicitur, *Perdes omnes qui loquuntur mendacium* (Psal. v, 7). **572** Aliud vanum, de quo scriptum est: *Vana locuti sunt unusquisque ad proximum suum* (Psal. xi, 3). Aliud impudicam, de quo Apostolus: *Turpis sermo de ore vestro non procedat* (Ephes. iv, 29). Aliud excusatorium, unde Psalmista: *Non declines cor meum in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis* (Psal. cxl, 4). Aliud dolosum, de quo Propheta: *Disperdat Dominus universa labia dolosa, et linguam magniloquam* (Psal. xi, 4). Aliud otiosum, de quo ipse Dominus: *De omni verbo otioso quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii* (Matth. xii, 36). Et si qua alia genera sunt pestis hujus, quæ nos brevi saltu transilire non possumus.

7. Tertius est actio prava. Post cogitationem et locutionem venit ad opera, quando exhibemus membra nostra arma iniquitatis peccato, et contumelias afficimus corpora nostra. Quid enim turpius, quam membra Christi sanguine consecrata, et consepulta in Baptismate, libidinosis ardoribus maculare, nec attendere reverentiam præsentis Dei, minantis pœnam, gloriam promittentis? Absit ut aliquis nostrum huic idolo substernatur, ut Filium Virginis in Veneris templo suscipiat, ut arcam Dei juxta Dagon collocet; ut nutritus in croceis stercora amplectetur. Quid Petro cum Mago; quid Christo cum Antichristo? quid Virgini et libidini? quid puritati et corruptioni? Absit ut quisque vestrum ambulet in passione desiderii, sicut et gentes quæ ignorant Deum; qui corpus Christi aut consecratis, aut Christi corpori ministratis! Electi servite Imperatori, ut cum Imperatore sedeatis, cum sederit in sede majestatis suæ. Qua fronte, quibus oculis videret vos, viveret vobiscum, qui tantis inter vos obscœnitatibus deserviret? Qua mente, qua conscientia accederet ad Sancta sanctorum, immolaret Sanctum sanctorum, cujus fama contemptibilis, vita notabilis, sermo reprehensibilis haberetur? Sed et si forte (humanum loquor propter infirmitatem carnis vestræ) aliquis vestrum tale aliquid in cubiculo conscientiae complicavit; depicet illud per confessionem et penitentiam, et ego ei de misericordia nascentis pueri veniam reponit. Et si confessus fuerit et pœnituerit, nascitur in eo lux mundi, ut dimotis fallacibus tenebris, splendorem veræ lucis accipiat. Quomodo enim miseris misericordiam hac nocte negabit, in qua misericorditer misericors nascitur et miserator Dominus? Adest Deus et homo; Mater et virgo; caro et Verbum; lux illuminans; bonus et bonitas; misericordia et veritas; fecunda virginitas, virginalis fecunditas; æterna novitas, nova æternitas; divina humanitas, humana divinitas, humilis sublimitas, et his omnibus misericordia fabricatur. Cohibete ergo extollentiam ab oculis, loquacitatem a lingua, crudelitatem a manibus, voluptatem a lumbis, pedes ab itinere non recto, et venite et arguite eum, si non hac nocte dirumpit cœlos, si non descenderit ad vos, et projiciet in profundum maris omnia peccata vestra. Quis tamen est, qui hujus tertii rivuli non sit mersus et remersus instantia?

8. Quartus rivus est defensio peccatorum. In veritate dico vobis, quia nihil sic exasperat iram divinitatis, quomodo iniquitatis defensio. Æquo enim certamine nos certamus cum Domino, cum defendimus quod odit: cum nobis placet quod displicet illi. Magna quippe differentia inter superbium et humilem peccatorem; cum illum despicit, hunc respicit: quia humilia respicit, et alta a longe cognoscit. Quando sanari poterit qui medicum spernit, medicinam conculcat, et infirmam substantiam contrariorum receptione succendit? Tu dicis malum bonum, amarum dulce, tenebras lucem, et in Creatorem refundis injurias; ut quod laudaverit, tu vitu-

peres: quod vituperaverit, tu laudes. Non et hoc palpativa dissimulatione tacendum, quod viderim quosdam vestrum tantis impatientiae stimulis agitari, ut ad primas correptoris voces non solum excusationem et defensionem exhibeatis; sed et nisi disciplinalis vigor obviaverit, ad tumultus et jurgia prosiliatis. Hæc est impietas maxima in Deum, delictum maximum: quod vir simplex et rectus, et puer Domini summa circumspectione devitat. Elegantissimam super his comparisonem inducit propheta, quam de sacrario sancti Spiritus asportavit. *Ibi*, inquit, *habuit foveam ericius* (Isa. xxxiv, 15). Ericius ita confertissima spinositate densatus est, ut undique punctionibus et aculeis vestiatur. Cum vero se solitudinem adeptum putat, caput aperit, exserit pedes, et vivificatorios motus plana deambulatione demonstrat. Si quis supervenerit, statim celerrima velocitate caput cum pedibus in interius absconditorium reponit: ut si tenere volueris, prius videas sanguinem tuum, quam corpus suum. Sic et peccatoris caput cum pedibus, intentio cum actione, a pastorum sollicitudine prospectatur: et quod fere omnium peccantium vitium est, cum ab omnibus videatur, a nemine æstimat se videri. Si vitium reseccare studeas, et intentionis ingressus cum actionis egressibus correctivis deprehendere: statim Ciceronis eloquentia renovatur; excusatur et defenditur quod opponis, accusaris et offenderis qui proponis. Interrogat de loco et de tempore quando factum fuerit, et novus dialecticus exserta lingua prorumpit in medium. Parentes advocat; patrocinatores quærit; gravari se judicat; indicat se recessurum, malle mori, quam pati talia; et quæ vidisti, negans, et quæ non vidit in te convicia retorquens. Sic spinam sentis, et culpam perdis: odium incurris, nec corrigis: et quem totum tenere putabas, totum amittis. Vides quam multiplici cumulositate rivus iste omni homini, et maxime nostro Ordini se infundit?

9. Quintus est exsultatio in peccatis. O detestanda lætitia, et in sempiterni doloris tristitiam demutanda, in peccatis sicut in virtutibus exsultare! Nonne lætrocinantibus et facinorosis quique cum votorum plenitudinem assequuntur, non se capiunt præ gaudio, ita etiam ut audeant ipsi Divinitati gratias immutare? Qui cum malefecerint, lætantur, et exsultant in rebus pessimis (Prov. ii, 14). Cadent super eos carbones, et in ignem dejicientur (Psal. cxxxix, 11). Sed rivus iste, quam undosa reflexione miseros animantes effundit, melius conscientia, quam eloquentia comprehendit.

10. Sextus est alios docere ad malum. Hæc doctrina de cathedra pestilentiae derivatur, quam detestatur et reprobat qui docet hominem scientiam. O quam in vanum accipit animam suam, qui aliorum animas venatur ad mortem, qui trahit peccata sicut vestem longam; qui miscet sanguinem sanguine; cui non sufficit ut intreat in sæculum sæculi, nisi et alios ad interitum pertrahat sempiter-

num! Scitis enim quia multa vitia tenerrimis ætatibus imprimuntur; quæ postea in magno corpore vix mitigare, nedum extirpare quisquam possit. Infelices magistri, qui hujusmodi plantaria plantaverunt! explantabuntur ab illa cœlesti plantatione, quam plantavit Pater ille cœlestis. Quis gloriabitur se hujus rivi torrentibus non fuisse vallatum?

11. Septimus est, in omnibus his malis perseverare. Hic peccator demersus est et absorptus, et clausit super eum puteus os suum. Cum enim non levat oculos ad cœlum, nec recordatur judiciorum justorum, mortuus est, et sepultus in sepulcro conscientiae suæ. Tunc a mortuo tanquam qui non est, perit confessio (Eccli. xvii, 26): tunc peccator cum venerit in profundum malorum, contemnit (Prov. xviii, 3). Hic est in extremo fluminum Ægypti, et multitudo miserationum Domini tollitur ab oculis ejus.

12. O flumen malum, rivi pessimi, rivi exterminantes! Hac nocte Dominus eos calceatus transivit, cum in virginali substantia puram carnem et omnium prætaxatarum pestium immunem accepit: illo calceamento calceatus quod in Idumæam extendit

(Psal. lxx, 10), cujus corrigiam solvere non potuit magnus ille Baptista (Luc. iii, 16). Misit de summo Filium suum: et accepit me in utero Virginis, et sic tandem assumpsit me, et de profundis aquarum. Percutiemus et eos, si cogitemus pro peccato nostro, si prohibeamus linguam a dolo, si declinemus a malo, et faciamus bonum: si confiteamur adversum nos injustitiam nostram Domino, si dolor noster sit semper in conspectu nostro, si doceamus iniquos vias Domini, et semper laus ejus sit in ore nostro. Et ut de arte sutoria nostris moribus aliquid consueamus, habeamus calceamenta densa et subtiliter consuta, quæ possint aquas obvias excludere. Faciamus carnem nostram firmam et confixam timore Domini, quæ libidinis humorem excludat, et excocta tribulationibus, atque ita densata fiat uter novus ad conservandum vinum novum de quo dicitur: *Quia factus sum sicut uter in pruina* (Psal. cxviii, 83). Sed jam corda et corpora vestra ad suscipiendum Filium Virginis præparata dimittamus in pace, et omnes in commune lumen ad revelationem gentium innocentibus brachiis amplectamur qui est benedictus in sæcula. Amen.

NICOLAI CLARÆ-VALLENSIS

SERMO IN FESTO BEATI STEPHANI PROTOMARTYRIS.

Stephanus autem plenus gratia et fortitudine (Act. vi, 8).

1. Adhuc Filium Virginis habemus in manibus, et obsecutoria delinitione vagientis Dei honoramus infantiam. Ducit nos Virgo ad veneranda cunabula, et speciosa præ filiabus hominum, ad speciosum forma præ filiis hominum, benedicta inter mulieres ad benedictum inter homines nos conducit. Submurmurat nobis in aurem, si forte domus exasperans audiat et quiescat, revelata esse velamina Prophetarum, et completum consilium Dei. Videte miraculum Matris Domini, quia creatura creat, et Creator creatur. Scintillat sidus, Magus adorat, exsultat polus, tellus resultat, gloriantur Angeli, pastores aggaudent, Virgo parit, nascitur Deus, et cœlorum luminaria clariore lumine lumen exortum in tenebris prosequuntur. In istis bonis versamur: beatus vir qui impleverit desiderium suum ex ipsis. Scio quia dulce nobis est, *In principio erat Verbum: dulcius, Verbum caro factum est* (Joan. i, 1, 14); dulcissimum Verbum in cruce suspensum. A tanto puerperio quis insanus oculos nostros amovere, nedum avellere præsumat, nisi ipse jubeat qui dicit: *Averte oculos tuos a me, quia ipsi me avolare fecerunt* (Cantic. vi, 4). Ecce dum osculatur nos osculo oris sui, dum tantis miraculis et stupidos nos facit et attentos, *Stephanus plenus gratia et fortitudine facit*

prodigia et signa magna in populo. Nunquid æquum est derelinquere regem, et ad milites oculos detorque? Nequaquam, ni imperaverit Imperator. Surgit ipse Rex Filius Regis, sed lapidantium aciem interrumpens, triumphatoris certamini non sine dolore cordis assistit. Videt opprimi primum et primicerium purpuratæ cohortis grandinaria lapidum densitate, fontes sanguinis de corpore Protomartyris ebullire. Videt quia universa debacchatio redundat in ipsum, et ipsi soli impropria exprobrantium cumulantur. Ubi pietas et misericordia tua, Domine, si non compateris patienti? ubi æquitas et justitia, si non judicas et vindicas de populo lapidante? Curramus ad spectaculum ad quod currit, qui exultat ut gigas ad currendam viam, et videamus quibus armis armatus vexillifer martyrum in campum pugnaturus descendit. Et ut diligentius elucescat singularis martyrii prærogativa, revoce-mus ad memoriam apostolicorum Actuum descriptionem, in quibus historicis et figuralibus dictis conversio et passio belligeri militis continetur.

2. *Stephanus*, inquit, *plenus gratia et fortitudine, faciebat prodigia et signa magna in populo*. Non parvum latet hic mysterium, nec vilipendenda simplicioris scripturæ manifesta positio. Ad virginem